

LBRIS

We know
books

Mircea Ionescu

S t y x

Casa Cărții de Știință

Cluj-Napoca, 2023

Stau întins pe pat și recitesc scrisoarea. Pentru a câta oară?

„Dragă băiețică,

M-ai provocat trimitându-mi scrisoarea cu acea înșiruire care îi cuprinde pe cei dragi și apropiați ție, dar și cei pe care-i «încartiruiеști» în ceea ce tu numești «un cimitir propriu», noțiune împrumutată de la un celebru chirurg englez care se referea la propriii pacienți. Iartă-mă, dar nu voi răspunde provocării.

Am fost un copil firav și încercat de multe boli, lucru care nu-mi dădea o perspectivă favorabilă pentru o viață lungă. Și totuși am avut-o, dacă mă gândesc la sorții întunecați apăruiți devreme în viața mea. De aceea, moartea a fost un permanent partener în gânduri. Atât profesia, dar și acea amenințare de care eram conștient, mi-o aduceau mereu în preajmă. Eram prea ocupat cu încercările de a o îndepărta din viața altora și asta a făcut ca totul să fie trăit mai ușor. Și nu doar asta. Trecerea mea prin viață a fost ușurată de un tovarăș de drum care nu poate fi întâlnit în fiecare zi sau la fiecare pas. Acesta este și regretul că voi părăsi lumea noastră lăsând singur un om a cărui loialitate nu a cunoscut limite, a cărui căldură m-a încălzit și a cărui capacitate intelectuală mi-a fost de ajutor în tot ce am întreprins. Amândoi am scris acel compendium exhaustiv și poate unic care a avut ca subiect pe doamna care ne va duce pe toți pe malul Styxului. Moartea.”

Zâmbesc. Cât de copilăresc îmi apare acest alint reciproc cu care ne începeam scrisorile sau apelativul telefonic. Acest „băiețică” dădea narcoza bolnavilor pe care trebuia să-i operez, dar cel mai important era că el se punea în calea celor cărora le venea ideea de a se înscrie pe orbita drumului spre Styx. Era o

încleștare inegală, dar el nu renunța niciodată. Scormonea cu tenacitate căutând ultima fărâcă de viață care mai putea exista în acel om vlăguit care zăcea în patul secției ATI de care răspundea. Styx, Styx, Styx – era o temă care revenea adesea în discuțiile noastre. Nu de puține ori glumeam și construiam scenarii. Cum arată oare acel tărâm dintre viață și moarte? Dar Charon, barcașul care trecea sufletele dincolo? Fiecare dintre noi îi făcea portretul celui care odată și odată ne va trece și pe noi apa după ce își va fi primit tainul, tradiționala monedă pe care toți cei ce erau pe drum către lumea cealaltă, i-o puneau în palmă.

Încerc să reiau lectura scrisorii, dar nu reușesc decât, ca prin ceață, să identific ultimele două cuvinte citite. Neclare și strâmbe... *Styxului. Moartea...*

Zburam. Mai bine zis planam sau pluteam. Aer sau apă? Simțeam pereții unui coridor sau tunel – sau ce naiba era – fără să-i văd însă. Lunecam orizontal printr-un amestec de culori vii, dar odihnitoare și plăcute. Dădeam ușor din mâini ca și cum aș fi înotat. Din când în când mă răsuțeam dându-mă peste cap, după care reveneam la alunecarea de dinainte. În mine și în jurul meu era doar pace. O pace adâncă pe care nu o trăisem vreodată. Nici o înlănțuire, nici un gând, nici o teamă, nici o durere. Nu știu cât a ținut starea aceasta, dar deodată am simțit sub picioare ceva solid, iar de jur împrejur dispăruseră culorile. Eram înconjurat de ceva nedefinit. Nici aer, nici apă. Era un nimic pe care nu-l respiram. Nici o culoare dintre cele cunoscute. Ca o ceață care după scurt timp s-a destrămat, dar rămăsese o vagă obscuritate. Mult deasupra acelei obscurității care mi se deschidea în față, izvora căzând jos o fâșie de lumină neobișnuită, neclară, parcă filtrată, estompată. Aveam senzația unei fereștruci într-o pivniță, iar lumina care trecea prin ea îmi dezvăluia mii de umbre

LIBRIS | We know books

împrăștiate ca pe o mare scenă. Cele mai multe erau acoperite de pelerine ciudate, negre sau cenușii, în orice caz erau întunecate. Gluga super dimensionată le ascundea complet fața. Era frig. În față, pe acea scenă vastă, ardeau o mulțime de focuri. În jurul lor, grupuri de umbre. Departe întinderea era mărginită de o apă. Am înaintat privind în jos. Călcam pe ceva, dar acel ceva nu-l vedeam. M-am apropiat de un grup. Una dintre umbre tocmai terminase de vorbit. Din ultimele sale cuvinte am înțeles că povestise ceva legat de viața sa. După câteva secunde de liniște, altă umbră a început să vorbească.

– Șuieratul ritmic al pompei cu citostatice, firele de păr de pe pernă care arătau ca o iarbă veștejită, viață și moarte, sintetic și organic, se răsuceau și se împleteau. *Ce este ce*, devenea o întrebare de perspectivă.

Ici și colo se ivea o imagine ștearsă a celui care fusese cândva, ceva din „vâna” lui, sugerându-mi clar că gândurile sale căutau în spatele acestei lumi la vedere în care, încă, ne aflam amândoi. Stăteam pe marginea patului de spital, acolo unde cel mai bun prieten, un prieten de o viață, își trăia ultimele zile. Amândoi știam ce gânduri treceau prin capul celuilalt, dar niciunul dintre noi nu rupea tăcerea. Gândurile scormoneau în lumea de pe cealaltă parte a nopții, cea subpământeană și nesfârșită. Muzica și poezia care apăreau atunci când limba convențională lua sfârșit, păreau ca o verigă a omului către lumea umbrelor, cea în care ne aflăm noi acum, o lume a cărei geografie credeam că o bănuiam sau pe care încercam să ne-o închipuim și în care tonuri rătăcite se furișau trăindu-și viața secretă.

Muzica, tăcerile, șoptitul frazelor scurte, el acolo lângă mine și totuși departe, aflat parcă într-o catedrală, stând pe un scaun sculptat și așezat pe o pernă de catifea albastră împodobită cu o

țesătură bogată făcută din fire de aur, mirându-se ca un copil de sanctitatea unei zile obișnuite, mirare pe care el o exprima uneori sofisticat alteori simplu, foarte simplu. Era o rugăciune laică închinată vieții, cea finită și palpabilă, dezvoltată de un revelator de a cărui prezență eram din ce în ce mai conștienți cu cât înaintam mai mult în ea. Moartea era cea care ne însoțea din clipa în care am respirat prima dată aerul lumii în care urma să trăim și am scos primul țipăt. În rugăciunea lui, lumea nu era mai mare decât un om. Omul era o întreagă lume. O lume care aluneca pe lângă noi, plină de oglinzi în care spre sfârșit ne vedeam așa cum de fapt eram. Sau fusesem. Frazele se apropiau din ce în ce mai mult de concret. Pătrundeau în timp. Furtună și liniște, toate cuvintele care-și pierduseră înțelesul atunci când febra și frisonul aruncau corpul unde voiau, când mâna cu cheia pe care încercam s-o vâr în broască tremura, iar fâșii subțiri de argint se prefăceau în iarbă neagră. Acolo, pe marginea aceluia pat de spital, m-am gândit pentru prima oară la ziua în care voi lua drumul către aici, către această apă care ne separă de grădinile edenului sau de iad, de infinit sau de nimic.

Cel care vorbise, respiră adânc înainte de a continua.

Plecasem de lângă patul de spital în care zăcea cel mai bun prieten. Nimic din ce trăisem mai important vreme de șaptezeci de ani din viețile noastre nu rămăsese nespus între noi. Ciudat sau nu, soarta ne rezervase același final de drum. Și în mine lucra tenace un morb devastator. Știam că în curând îl voi urma.

După o scurtă pauză, continuă.

Se spunea că văzul se ascute în apropierea morții. Bolnavii incurabili sau cei care se află în fața unui pericol iminent o pot certifica. La fel și eu.

Cum îți apare viața atunci când, după o suferință îndelungată, știi că vei muri și cum cei din jur cred că tu ai răspunsul la întrebare?

În fața morții eram toți la fel. Cel care se îndoia putea arunca o privire pe fluviile mediatice. Între oceanele de ură pe Tweeter

LIBRIS | We know books

și marea de bloguri, își făcea loc o voce marcată de boala aceluia prezent, ca o zonă ocrotită unde unii dintre noi se adunau indiferent de preferințele ideologice. O casă digitală a armelor s-ar fi putut spune. O aducere aminte că și dorința unora de a elibera societatea de religie era pusă în fața senzației de sacru și atunci aceștia lăseau securea jos.

Eram creștin. Credeam că Dumnezeu ne va lua în grijă pentru veșnicie. În ultimele mele momente știam că El va fi acolo lângă mine și pentru mine, și asta era cel mai important. Era realitatea aceluia moment pe care eu puteam să o influențez prin crezul meu și să o fac mai bună.

Copiii erau la școală. Soția mea trebuia prin bucătărie. Deja după Crăciun renunțase la serviciu și primea ajutorul bănesc acordat rudelor care-și îngrijesc bolnavii din familie aflați într-o fază terminală. La început existase speranța unui transplant, dar aceasta s-a topit atunci când s-au găsit metastaze. La început am fost speriat, apoi am căutat pe Google, poate puțin prea mult. Repede, însă, am încetat căutările și am intrat într-o zonă a recunoștinței. M-am gândit că am avut o viață bună.

Poți să devii mai bun sau mai rău atunci când gândul că vei muri pune stăpânire pe tine? Viața și cei din jurul meu m-au făcut mai puternic atunci când a trebuit să înfrunt realitatea aceluia diagnostic. Eram deja conștient că viața este imprevizibilă și că nu există nici o garanție pentru nimic. În loc de întrebarea *de ce tocmai eu?* a apărut întrebarea *de ce m-am născut?*

Era un lucru extraordinar, și pentru mine de neînțeles, că ne aflam acolo, pe mica planetă pe care mă născusem și unde urma să trăiesc (am reușit să nu mă mai gândesc cât?), într-un univers vechi de miliarde de ani. Acest lucru mi s-a părut fantastic.

Când totul începe să se năruie și toate planurile devin doar himere, vezi că de fapt relațiile cu cei dragi și apropiați înseamnă cel mai mult. Ești cuprins de sentimentul de grijă față de ei și ești hotărât să nu închizi ușa altor oameni. Nu știi dacă îi vei mai vedea vreodată. Este așa de greșit să eșuezi în amărăciune,

sarcasm sau sentimente de vinovăție. Mă uitam în jur. Cu tot acest risc, cei mai mulți voiau să trăiască, să prelungească acest final. Era absolut de înțeles. Să fii cu cei dragi, să trăiești lucruri noi, să te bucuri de un răsărit sau apus de soare. Munții, marea, sufletul nostru, tot ce există la îndemână. Pentru ei moartea trebuia să mai aștepte puțin. Dar erau destui și cei pentru care un sfârșit rapid era idealul. Ei preferau să pășească în veșnicie fără vreun avertisment, fără suferință. Eu credeam că era un ideal egoist. Acest fel de a trece dincolo îi nedreptăța pe cei apropiați cărora li s-ar fi refuzat despărțirea de un om drag. Dar egoistul era el chiar atât de egoist? Înainte, mulți oameni se temeau de o moarte rapidă, neașteptată. Ei doreau să se împace înainte de lunga călătorie, și cu Dumnezeu, și cu cei din jur. Frica de a nu putea face asta era mai puternică decât amenințarea durerilor. Mai târziu, moartea a fost împinsă, înghesuită, undeva în afara conștiinței oamenilor. S-au scris cărți despre „arta de a muri”.

Criza de 40 de ani. Mulți începeau să-și reconsidere viața. Simțeau că este ultima șansă să facă ce nu au mai făcut. Ultima șansă să simtă că sunt atractivi pentru altcineva decât partenerul de viață de până atunci, sau că sunt capabili să-și schimbe profesia și să reușească. În calitate de creștin credincios, am ales să rămân în atmosfera caldă a familiei. Nu m-a încercat deloc sentimentul că această alegere m-ar fi privat de ceva. Credința trebuia să aibă un cuvânt care să exprime bine acest sentiment. Trăirea bucuriei intrinsece a vieții. Eu am găsit cuvântul acela și credeam că el putea exprima această stare. Se chema *nevoie*. Nevoia de odihnă. Nu era vorba de nevoia obișnuită, cea în adevăratul înțeles al cuvântului. Era ceva aparte. Pentru mine viața nu a însemnat că eu trebuie să prestez sau să fiu competent, ci că trebuia să-l las pe Dumnezeu să mă poarte. Dragostea lui îmi ajungea. Pe Tweeter, unde am scris, unii credeau despre mine că am un crez puternic. Nu era adevărat, dar atunci când eram trist și cădeam, atunci apărea acea *nevoie* care mă ridica.

În discuțiile despre moarte veneam în contact cu atei. Ei erau diferiți. Mulți îmi apăreau incredibil de chibzuiți și echilibrați. Era interesant să vorbești cu ei. Dar existau și unii care puneau semnul egal între religie și superstiții. Cu aceștia era greu să ajungi la o discuție coerentă, ca și cum ai fi avut în față o imagine în oglindă a unei credințe fundamentaliste. Singura interpretare a religiei de care ei erau în stare îi plasa într-o fracțiune fundamentalistă care nu vedea în religie decât că ea susținea că pământul avea o vechime de doar 6000 de ani.

În vremuri când cei mai mulți dintre oameni nu văzuseră vreodată un om mort, era firesc ca subiectul – moartea – să-i atragă. S-au scris multe cărți despre moarte. *Arta de a muri* era una dintre ele, iar titlul vorbea de la sine. Primul gând era că ea pleda pentru o atitudine corectă și pentru un echilibru interior în fața iminentei apropieri de locul în care ne aflăm acum, de această apă pe care mitologia greacă o denumeste granița dintre viață și regatul morții. Acesta este Styxul.

– Am auzit bine? Apăruse o carte *Arta de a muri*? Ar fi trebuit să o citim pentru a învăța cum să murim? *Îl interpelă un glas pe cel care vorbise.* Să murim ne-am descurcat cu toții, fiecare în felul său. Poate nu chiar ca în cartea aceea. Pentru unii a fost mai greu, pentru alții mai ușor. Să mori nu necesită calități deosebite. Un cancer, o boală de inimă sau un bolid cu care să zbori pe șosele, până într-o zi.

– Eu cred că mai curând trebuia să învățăm cum să trăim, nu cum să murim, *se auzi o altă voce.*

– Am să răspund amândurora cu o sigură explicație. Cartea aceea încerca să-i facă pe oameni să-și controleze puțin viața atunci când aceasta li se apropia de final. Erau atâtea lucruri la care trebuia să ne fi gândit, atâtea lucruri de făcut, atâția oameni apropiați și dragi în jurul nostru cu care trebuia să comunicăm, să-i liniștim pentru că ei erau cei care nu știau cum să se apropie de noi. Iar noi, ei bine, noi trebuia să acceptăm totul în liniște, fără panică, un sfârșit care ne era scris tuturor fără excepție. De

ce să ne panicăm? Poate doar cei care se așteptau să fie trimiși în iad, da, ei desigur. Reflecțiile în jurul vieții aflate spre sfârșit nu puteau exclude transformarea existenței care-i aștepta pe cei apropiați care rămâneau. Erau multe întrebări legitime, dar ele nu puteau primi un răspuns definitiv. Dar a te gândi la moarte putea trezi și chiar întări senzația de viață, că încă trăiai – chiar dacă acest lucru te costa nesiguranță și teamă. Poate că ar fi trebuit să acceptăm lucrurile lăsate după noi în dezordine, neterminat și să ne mulțumim cu ce s-ar fi scris despre noi pe pietrele funerare sau în ziare. Să luăm de bune cuvintele pe care un înger ni le șoptea, versuri născute în imaginația unui mare poet: „*tu nu te termini niciodată și asta va rămâne în veci pentru că așa trebuie să fie*”.

Mulți dintre noi cei de aici, nu am fost speriați de moartea în sine, ci poate doar de apropierea ei. Mă gândesc la ultima parte a vieții trăite la limita pe care biologia corpului o permite, atunci când devii muribund. Gândul că în orice caz nu vom simți acel moment, starea de a fi fără suflare, ar fi trebuit să fie cumva liniștitor. Erau gândurile la acea coborâre în regatul morții și la eventuala întâlnire cu cei morți deja. Acum suntem aici. Mai sunteți curioși?

Intenționez să vorbesc despre ce ne învață cartea aceea, dar am fost întrerupt. Voiam să vă spun că mie mi se întâmpla un lucru, pentru mine, curios. O imensitate de oameni trăiau cu povești. Cel mai naiv lucru în care puteai crede era să-ți imaginezi că oamenii trăiau liber, neinfluențați de aceste povești. Dintre toate, cea mai răspândită era cea a societății de consum care își punea amprenta peste tot în lume. Parcă oamenii s-ar fi aflat într-un vacuum unde ei erau încredințați că sunt neîncătușați de acest cor îmbietor al consumului. În același timp, pe mine în calitate de credincios, ei mă considerau marcat ideologic. Într-o realitate care s-ar potrivi ambelor părți, nu ar fi trebuit decât să avem o înțelegere deplină unii față de alții. Dar în spatele nostru stăteau încercările noastre, suferințele și sentimentul de micime în față

vieții. Doar atunci când ne vom căuta și ne vom găsi pe acest târâm, s-ar putea naște un dialog. Apartenența politică nu avea ce căuta aici. Deschiderea în fața morții era cea care se urmărea, se dorea. Mulți oameni nu se deschideau. Se închideau în ei și încetau să mai comunice cu cei apropiați care erau frustrați. Ei se simțeau privați neavând acces la gândurile celui iubit. Ar fi dorit să fie cu el, să-l ajute.

Ce gândește un preot ajuns aici, pe malul apei. Dar voi? Acum va începe viața adevărată? Reprezentarea crezului este adesea legată de o puternică convingere despre viața de apoi. Mulți dintre noi considerau, mai mult sau mai puțin depreciativ, că gândul despre o veșnicie ar fi fost o soluție universală pentru a închide ochii la problemele vieții – indiferent dacă era vorba, în mare, de individ sau de societate.

Cartea *Această viață*, ridicată în slăvi, era împotriva ideii că a crede în veșnicie ar atenua angajamentul oamenilor și ar croi drum unei percepții de fragilitate a vieții. Atât paradisul cât și iadul le-am creat noi, acolo și atunci, în timpul vieții. Prin dreptate, adevăr și omenie sau prin egoism, minciună, lăcomie și violență. Desigur, puteam specula asupra a ce s-ar întâmpla după moarte, că pentru un creștin ar exista speranța unei vieți veșnice. Dar ce putea conta era ceea ce aș fi făcut pe pământ, lucrurile care puteau influența relațiile mele cu cei din jur. Lumea trebuia salvată iar noi toți purtam o răspundere pentru asta.

Cerul este sau nu este „a pie in the sky when you die”? Eu nu cred că vom sta pe un nor și vom cânta la harpă. Cerul ar trebui să fie un pământ reabilitat, repus în drepturi.

A fost viața noastră pe pământ importantă? Gândul răsare firesc, acum și aici.

Dacă spunem că ateii aveau dreptate, că nu există veșnicie și în momentul morții creierul meu a suferit un scurt circuit atunci când ultimul impuls s-a stins și totul s-a terminat – nu-mi rămâne decât să mă gândesc că am trăit totuși după învățătura lui Christos și am încercat să fac din lumea aceea un loc mai bun.

Dacă ateii au avut dreptate și ce ne-a spus Iisus despre Împărăția Tatălui care ne-ar aștepta după ce luntrașul ne va trece dincolo este sau nu adevărat, vom vedea.

După mișcarea amplă a pieptului am dedus că oftase adânc.

Gândurile nu pot ocoli copilăria, tinerețea, *a continuat el*. Din acea perioadă revin frații mei și casa părintească. Sunt lucruri cu care nu m-am împăcat niciodată. Deși am vrut, deși am fost conștient mult timp că ar trebui să așez lucrurile într-o stare care să-mi dea o liniște interioară, nu am reușit.

Aici a urmat o pauză și un nou oftat.

Adesea, când mă întâlneam cu frații mei, intuiam rezerva pe care o aveau față de mine și unul față de celălalt între ei doi. Mă încerca atunci un adânc sentiment de anxietate. Eram frați, fusesem așa de apropiați. Ce se întâmplase? De ce am alunecat unul pe lângă celălalt? De ce devenise atât de greu să ne mai întâlnim, să fim aproape unul de altul atâția amar de ani?

Stăteam pe treptele de piatră umede. Eram și transpirați și uzi de ploaia care căzuse. Pentru prima oară reușisem să ne spunem lucruri nespuse vreodată. Stăteam îmbrățișați după ce dezgropasem lucruri din trecut peste care până atunci așternusem tăcerea. Gânduri născute în momentele de sinceritate ale fiecăruia, dar ascunse în toți anii aflați în spatele nostru.

Nerostirea lor dospise și acum își găsiseră drumul afară. Surzenia adulților în fața vulnerabilității copiilor. Singurul lucrul pe care copiii îl doresc este să fie iubiți. Să fie *văzuți* de părinții lor. Nimic altceva nu avea valoare în ochii mei. Târziu am devenit conștient că am fost format de tot ce mi s-a întâmplat când am fost copil. Ce a urmat? Am trăit tot timpul o continuă muncă de reparație. Și nu numai. Devenisem prizonierul unui aprig interes pentru copilăria altora. Căutam, scormoneam, îi întrebam. Ce speram să găsesc? O scuză pentru părinții mei? Nu toți mi se confesau. Puțini afirmau că au fost iubiți. Cuvintele lor nu trezeau în mine invidie. Nu-i credeam. Imaginea părinților mei era universală. Toți trebuiau să fie la fel. Tații, la fel ca al meu.

Bine intenționat, dar toate bunele lui intenții dispăreau pe drum, ucise de temperamentul său coleric. Mamele, capricioase, interesate tot mai mult de fizicul pe care rutinele zilnice îl ofileau, producând adesea, cel puțin la a mea, crize de isterie. Eu și frații mei încercam să le fim la îndemână, dar regulile erau schimbate neîncetat de către cei doi. Zilele erau guvernate de agresiunile și abuzul lor de alcool. Trăiam împreună, dar eram îngrozitor de singuri. Nu le spuneam gândurile noastre și nici între noi nu ni le împărtășeam. Locuința era izolată undeva la o margine de pădure. Amintirea pădurii, a păraielor și cascadelor mă încălzeau. Atât. Locurile rămâneau în mine ca o mică parte luminoasă a copilăriei. Când mi le reînviam în minte simțeam cum se naște în mine sentimentul de *acasă*. Brusc însă mă invadau toate celelalte și sentimentul cald dispărea. Era ca și cum în câteva momente aș fi fost alcătuit doar dintr-o pojghiță. Celelalte folii din mine deveneau active cu o mică întârziere. În primul moment simțeam că am venit *acasă*. Apoi când ele, celelalte folii treceau la cârmă, un impuls îmi spunea să plec. Acolo, înăuntru, totul era la fel. Listele de cumpărături ale tatei – ouă, mălai, șuncă, zahăr, mortadelă, ulei – și strigătele din bucătărie ale mamei. Doar eu fusesem departe un foarte scurt timp și eram iarăși un copil în prima clasă primară. Aveam din nou șapte ani.

După un moment de tăcere, începu să vorbească umbra de alături.

– În zilele acestea lumea din care am plecat sărbătorește 500 de ani de la apariția unei mici, dar remarcabile cărți: este cartea lui Martin Luther despre libertatea omului creștin. Efectul ei de-a lungul secolelor era ușor de apreciat. Și după cinci secole ea stăpâna încă gândurile despre relevanța legăturii dintre libertate și dragoste. Fără îndoială, între „Despre libertatea unui om creștin” și libertatea religioasă și a convingerilor pe care ajunseseam să o